

הלוך בעקבי אמוראים: עולמם של חכמים והקשרו ההיסטורי ד"ר יפה גיסר

שיעור 1: רבי יונתן איש הבירה

בראשית רבה, לב, י (מהד' וילנא)

והמים גברו מאד מאד על הארץ וגו', רבי יונתן סלק למצלי בירושלים עבר בהדין פלטאניס וחמתי חד שמריי א"ל להיכן את אזיל, א"ל למיסק למצלי בירושלים, אמר ליה לא טב לך למצלי בהדין טורא בריכא, ולא בההוא ביתא קלקלתא, א"ל למה הוא בריך אמר ליה דלא טף במוי דמבולא, נתעלמה מעיני רבי יונתן ולא השיבו לשעה, אמר לו חמריה, ר' תרשיני ואני משיבו אמר לו הין, אמר ליה אין מן טורייא רמיא הוא, הא כתיב ויכסו כל ההרים הגבוהים, ואין מן משיבו הוא לא אשגח ביה קרייא ולא אחשביה כלום, מיד ירד לו ר' יונתן מעל החמור והרכיבו ג' מילין, וקרא עליו ג' מקראות (דברים ז, יד) לא יהיה בך עקר ועקרה ובכהמתך, אפילו בכהמות שבכם (שיר השירים ד, ג) כפלה הרמון רקתך מבעד לצמתך, הריקין שבכם רצוף תשובות כרימון הה"ד (ישעיהו נד, יז) כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי ה' וגו'

תרגום: רבי יונתן עלה להתפלל בירושלים עבר באותו פלטאניס וראה שמריי שומרני אחד אמר לו, להין אתה הולך? אמר לו, לעלות להתפלל בירושלים אמר לו לא טוב לך להתפלל באותו הר בריכא (כנראה הר ברכה) ולא באותו בית מקולקל, אמר לו למה הוא מבורך? אמר לו שלא נשטף במי המבול, נתעלמה מעיני רבי יונתן ולא השיבו לשעה, אמר לו חמריה (שמשו) רבי תרשה לי ואני משיבו אמר לו הן, אמר לו אם מן ההרים הגבוהים הוא, הרי כתוב ויכסו כל ההרים הגבוהים ואם מן הנמוכים, לא השגיח בו הכתוב ולא החשיבו כלום, מיד ירד לו ר' יונתן מעל החמור והרכיבו שלושה מילין, וקרא עליו

שלוש מקראות (דברים ז, יד) לא יהיה בך עקר ועקרה ובהמתך, אפילו בבהמות שבכם (שיר השירים ד, ג) כפלח הרמון רקתך מבעד לצמתך, אפילו הריקין שבכם רצוף תשובות כרמון, (ישעיהו נד, יז) כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי, זאת נחלת עבדי ה' וגו'. (בראשית לב, טז)

תנחומא, בחוקותי ד (על פי כתב יד קיימברידג', 1212)

1. "אם בחקתי תלכו.
2. זשה "חכמות בחוץ תרונה ברחובות תתן קולה".
3. שאל ר' שמואל בר נחמני את ר' יונתן בן אלעזר שהיה עומד בשוק.
4. אמר לו: שנה לי פרק אחד.
5. אמר לו: לך לבית תלמוד ואני אשנה לך שם.
6. אמר לו: לא למדתנו "חכמות בחוץ תרונה"?
7. אמר לו: אתה יודע לקרות ואי אתה יודע לשנות.
8. מהו "חכמות בחוץ תרונה"? בחוצה של תורה.
9. המרגלית היכן היא נמכרת, לא בחוצה?
10. אבנים טובות היכן נמכרות, לא בחוצן?
11. כך התורה בחוצה היא נאמרת.
12. "בחוץ תרונה ברחובות" מהו ב"רחובות"?
13. במקום שמרחיבין לה – בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.
14. לכך נאמר: "ברחובות תתן קולה".

בבלי, שבת נו ע"א (על פי כתב יד אוקספורד, בודליאנה 366)

אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן: כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה, שנאמר "ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו" (שמואל א יח, יד).

אפשר חטא בא לידו וה' עמו?

אלא מה אני מקיים "מדוע בזית את דבר ה' לעשות הרע" (שמואל ב יב, ט)?
שביקש לעשות ולא עשה.

אמר רב: ר' דאטי מדוד מהפך ודריש בזכותיה דדוד; "מדוע בזית את דבר ה' לעשות הרע".
ר' או': משונה רעה זו מכל רעות שבתורה, שכל רעות שבתורה כתיב בהו "ויעש" וכאן כתיב "לעשות"
– שביקש לעשות ולא עשה. "את אוריה החתי הכית בחרב" (שם), שהיה לך לדונו בסנהדרין ולא דנת.
"ואת אשתו לקחת לך לאשה" (שם), ליקוחין יש לך בה.

דאמ' ר' שמואל בר נחמני אמ' ר' יונתן: כל היוצא למלחמת בית דוד כותב גט כריתות לאשתו, שנאמר
"ואת עשרת חריצי החלב האלה תביא לשר האלף ואת אחיך תפקד לשלום ואת ערבתם תקח" (שמואל
א יז, יח)

תאני רב יוסף: דברים המעורבים בינו לבינה. "ואתו הרגת בחרב בני עמון" (שם), הרי הוא לך בחרב בני
עמון. מה חרב בני עמון אי אתה נענש עליו אף אוריה החתי אי אתה נענש עליו.
מאי טעמ' מורד במלכות הוה, והינן דקאמ' ליה לדוד: "ואדני יואב ועבדי אדני על פני השדה חנים ואני
אבוא לביתי לאכול ולשתות ולשכב עם אשתי" (שמואל ב יא, יא).

אגדת בראשית ח (מהד' בוכר)

א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן איש הבירה אמרו ישראל לא"ה אומר אני לכם במה אנו מתנחמין,
ולמה אנו יכולין לעמוד בזעפו, מפני שמכה אותנו וחוזר מיד, ובורא אותנו בריה חדשה, וכן ישעיה
אומר מי נתן למשיסה יעקב וגו' (ישעיהו מב, כד), הרי כלו הרי נבזזו, אלא חוזר מיד ובוראם בריה
חדשה, ומה כתיב אחריו ועתה כה אמר ה' בוראך יעקב וגו' (ישעיהו מג, א), לפיכך אמרו ישראל
בדבר זה אנו רואין ומתנחמין שבורא אותנו מיד, זה הוא שאמר ירמיה זאת אשיב אל לבי וגו' (איכה ג,
כא), ולמה חדשים לבקרים (איכה ג, כג), שהוא מחדשנו מיד, שנאמר ועתה כה אמר ה' בוראיך יעקב
(ישעיהו מג, א)

שיעור 2: רבי יהושע בן לוי - מגדולי חכמי האגדה

משנה, אבות ו, ב

אמר רבי יהושע בן לוי בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נוף שנאמר (משלי יא, כב) גזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם ואומר (שמות לב, טז) והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות אל תקרא חרות אלא חירות שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה וכל מי שעוסק בתורה תדיר הרי זה מתעלה שנאמר (במדבר כא, יט) וממתנה נחליאל ומנחליאל במות.

בבלי, כתובות עז"ב

ארבע טרפי דאסא ומדלי כל חד כרעא ומותיב חד, ושקיל בצבתא וקלי ליה, דאי לא - הדר עילויה. מכריז רבי יוחנן: הוהרו מזבובי של בעלי ראתן. רבי זירא לא הוה יתיב בזיקיה. רבי אלעזר לא עייל באהליה. רבי אמי ורבי אסי לא הוו אכלי מביעי דההיא מבואה. ריב"ל מיכרך בהו ועסיק בתורה, אמר: אאילת אהבים ויעלת חן - אם חן מעלה על לומדיה, אגוני לא מגנא? כי הוה שכיב, אמרו ליה למלאך המות: זיל עביד ליה רעותיה. אזל איתחזי ליה, א"ל: אחוי לי דוכתאי, אמר ליה: לחיי. א"ל: הב לי סכינך, דלמא מבעתת לי באורחא, יהבה ניהליה. כי מטא להתם, דלייה קא מחוי ליה, שוור נפל לההוא גיסא, נקטיה בקרנא דגלימיה, א"ל: בשבועתא דלא אתינא. אמר קודשא בריך הוא: אי איתשיל אשבועתא ניהדר, אי לא - לא ניהדר. אמר ליה: הב לי סכינאי, לא הוה קא יהיב ליה, נפקא בת קלא ואמרה ליה: הב ניהליה, דמיתבעא לברייא.

מכריז אליהו קמיה: פנו מקום לבר ליואי, פנו מקום לבר ליואי. אזל אשכחיה לר' שמעון בן יוחאי דהוה יתיב על תלת עשר תכטקי פיזא, אמר ליה: את הוא בר ליואי? אמר ליה: הן. נראתה קשת בימך? אמר ליה: הן, אם כן אי אתה בר ליואי. ולא היא, דלא הואי מידי, אלא סבר: לא אחזיק טיבותא לנפשאי. רבי חנינא בר פפא שושביניה הוה, כי הוה קא ניחא נפשיה, אמרו ליה למלאך המות: זיל עביד ליה רעותיה. אזל לגביה ואיתחזי ליה, אמר ליה: שבקי תלתין יום עד דנהדר תלמודאי, דאמרי: אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, שבקיה. לבתר תלתין יומין אזל

תרגום: ריב"ל היה נכרך בבעלי ראתן, ועוסק בתורה. דרש: אילת אהבים ויעלת חן אם חן מעלה התורה על לומדיה, בוודאי מגנה. כשהיה גוסס, אמרו למלאך המוות - לך עשה לו רצונו. הלך ונראה לו, אמר לו ריב"ל: הראה לי מקומי! אמר לו: לחיים. אמר לו ריב"ל: תן לי סכינך שמא אפחד ממך בדרך, נתן לו. כשהגיעו לשם הרים אותו מלאך המוות והראה לו. קפץ ריב"ל ונפל לצד השני. תפס מלאך המוות בקצה מעילו אמר ריב"ל: בשבועה שלא אבוא! אמר הקב"ה: אם נשאל על שבועתו בעבר יחזור ואם לא לא. אמר לו מלאך המוות: תן לי סכיני! לא נתן לו. יצתה בת קול ואמרה: תן לו את הסכין, שנצרכת לבריות הכריז אליהו: פנו מקום לבן ליואי! פנו מקום לבן ליואי! הלך ומצא את רשב"י שהיה יושב על

שלושה עשר כיסאות מזהב טהור. אמר לו אתה הוא בן לוי אמר לו הן אמר לו אם נראת הקשת בימך אמר לו הן אם כן אין אתה בן לוי ולא היא לא היה דבר אלא סבר לא אחזיק טובה לעצמי.

בבלי, סנהדרין צח ע"א

רבי יהושע בן לוי אשכח לאלהו, דהוי קיימי אפיתחא דמערתא דרבי שמעון בן יוחאי, אמר ליה: אתינא לעלמא דאתי? אמר ליה: אם ירצה אדון הזה. אמר רבי יהושע בן לוי: שנים ראיתי וקול שלשה שמעתי. אמר ליה: אימת אתי משיח? אמר ליה: זיל שייליה לדידיה. והיכא יתיב? אפיתחא דרומי. ומאי סימניה? יתיב ביני עניי סובלי חלאים, וכולן שרו ואסירי בחד זימנא, איהו שרי חד ואסיר חד. אמר: דילמא מבעינא, דלא איעכב. אזל לגביה, אמר ליה: שלום עליך רבי ומורי! אמר ליה שלום עליך בר ליואי. אמר ליה: לאימת אתי מר? אמר ליה: היום. אתא לגבי אליהו. אמר ליה: מאי אמר לך? אמר ליה: שלום עליך בר ליואי. אמר ליה: אבטחך לך ולאבוך לעלמא דאתי. אמר ליה: שקורי קא שקר בי, דאמר לי היום אתינא, ולא אתא! אמר ליה: הכי אמר לך כגהיום אם בקלו תשמעו.

תרגום: ר' יהושע בן לוי מצאו לאלהו ולרשב"י שהיו עומדים אצל פתח גן עדן. אמר להם בא אני לעולם הבא? אמרו לו אם ירצה אדון זה. אמר ר' יהושע בן לוי שנים ראיתי וקול שלושה שמעתי. אמר להם אימתי בא המשיח? אמר לו לך שאל אותו בעצמו. והיכן הוא יושב? בפתחה של רומי. ומה סימנו? יושב בין עניים סובלי חלאים וכולם מתירים וקושרים (פצעים) בפעם אחת הוא מתיר (פצע) אחד וקושר אחד. אומר שמא יצטרכו לי ולא אתעכב. הלך אצלו, אמר לו שלום עליך רבי. אמר לו שלום עליך בן לוי. אמר לו אימתי בא אדוני? אמר לו היום. בא אצל אליהו. אמר לו משקך הוא לי שאומר לי היום. אמר לו היום אם בקולו תשבועו אמר לו מה אמר לך? שלום עליך בן לוי. אמר לו הבטיחך לך ולאביך עולם הבא

בבלי, שבת פח ע"ב

בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבנו של עולם, מה לילוד אשה בינינו? אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם? טז מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו יזה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים! אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: החזיר להן תשובה! אמר לפניו: רבנו של עולם, מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם. אמר לו: אחוז בכסא כבודי, וחזור להן תשובה, שנאמר יח מאחז פני כסא פרשו עליו עננו. ואמר רבי נחום: מלמד שפירש שדי מזיו שכינתו ועננו עליו. אמר לפניו: רבנו של עולם, תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה – יט אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. אמר להן: למצרים ירדתם, לפרעה השתעבדתם,

תורה למה תהא לכם? שוב מה כתיב בה - לא יהיה לך אלהים אחרים, בין הגויים אתם שרויין שעובדין עבודה זרה? שוב מה כתיב בה - זכור את יום השבת לקדשו כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות? שוב מה כתיב בה - לא תשא, משא ומתן יש ביניכם? שוב מה כתיב בה - כבד את אביך ואת אמך אב ואם יש לכם? שוב מה כתיב בה לא תרצח לא תנאף לא תגנב, קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם? מיד הודו לו להקדוש ברוך הוא, שנאמר אה' אדנינו מה אדיר שמך וגו' ואילו תנה הודך על השמים - לא כתיב. מיד כל אחד ואחד נעשה לו אוהב, ומסר לו דבר, שנאמר בעלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם, בשכר שקראוך אדם לקחת מתנות. אף מלאך המות מסר לו דבר, שנאמר ויתן את הקטרת ויכפר על העם ואומר ויעמד בין המתים ובין החיים וגו', אי לאו דאמר ליה - מי הוה ידע?

שיעור 3: רבי שמואל בר נחמני - בעל אגדה

מדרש תהלים ג, ג (מהד' בובר, עמ' 36-37)

ר' שמואל בר נחמני עלה מבבל בשביל לשאול שלשה דברים. מצא את יונתן איש הבירה, אמר ליה: מה שכתוב חדלו פרזון בישראל חדלו (שופטים ה, ז)? אמר ליה יונתן... שוב אמר ליה: מאי דכתיב לה' אלהינו הרחמים והסליחות כי מרדנו בו (דניאל ט, א)? לא היה לו לומר אלא כי שמרנו תורתו. אמר ליה יונתן... ושוב שאלו: מהו דכתיב והנה באתי היום ראשון לכל בית יוסף (שמואל ב' יט, כא)? אמר ליה ר' יונתן...

ויקרא רבה לה, יב (מהד' מרגליות, עמ' תתל-תתלא)

רבי אבהו, מספר: "עבר הוינא קומי כנישתא דטרסיא דלוד ושמעית קליה דר' שמואל בר נחמני יתיב ודרש".

בבלי, ברכות יז ע"א

כי הוו מפטרי רבנן מבי רב חסדא ואמרי לה מבי ר' שמואל בר נחמני אמרו ליה הכי אלופינו מסובלים וגו' אלופינו מסובלים רב ושמואל ואמרי לה רבי יוחנן ור' אלעזר חד אמר אלופינו בתורה ומסובלים במצות וחד אמר אלופינו בתורה ובמצות ומסובלים ביסורים.

ירושלמי, שביעית ד, ג

1. רבי חנינא (בר) פפא ורבי שמואל בר נחמן עברו על יד אחד מחורשי שביעית.
2. אמר לו שמואל בר נחמן: יישר כוחך.
3. אמר לו רבי חנינא בר פפא: לא כך לימדתנו רבי,
4. "ולא אמרו העוברים" (תהלים קכט, ח) – מכאן שאסור לומר לחורשי שביעית: יישר כוחכם.
5. אמר לו: לקרות אתה יודע, לדרוש אין אתה יודע.
6. "ולא אמרו העוברים" – אלו אומות העולם, שהם עוברים מן העולם,
7. "ולא אמרו" לישראל "ברכת ה' אליכם".
8. מה ישראל אומרים להם: "ברכנו אתכם בשם ה'" (שם)
9. לא דייכם, כל הברכות הבאות לעולם בשבילנו,
10. ואין אתם אומרים לנו בואו וטלו לכם מן הברכות הללו?
11. ולא עוד אלא שאתם מגלגלים עלינו פיסים וזימות גולגוליות וארנוניות.

בראשית רבה ג, ד (מהד' תיאודור-אלבק, עמ' 19-20)

(ויאמר אלהים יהי אור וגו')

ר' שמעון בר' יהוצדק שאליה לר' (שאל את רבי) שמואל בר נחמן.

אמר לו: מפני ששמעתי עליך שאתה בעל הגדה, מאיכן נברא האור?

אמר: נתעטף הקב"ה בה כשלמה והבהיק זיו הדרו מסוף העולם ועד סופו.

אמר לו בלחש,

אמר לו: מקרא מלא הוא "עוטה אור כשלמה" (תהלים קד, ב) וגו', ואת אומ' בלחש? אתמהא.

אמר לו: כשם ששמעתי בלחישה כך אמרתי לך בלחישה.

איכה רבה ג, טו (מהד' וילנה)

"סכתה באף ותרדפנו הרגת לא חמלת. סכתה בענן לך מעבור תפלה" (איכה ג, מג-מד).

ר' חלבו שאל את ר' שמואל בר נחמן,

אמ' לו: מפני ששמעתי עליך שאתה בעל אגדה, מהו דין דכת'

"סכותה בענן לך מעבור תפלה"?

אמ' לו: נמשלה תפלה במקוה ונמשלה תשובה בים:

מה מקוה זה אדם נכנס לרחוץ, אם מצא שם אביו או רבו אינו נכנס לשם.

אבל הים הזה אדם נכנס לרחוץ, אפילו אם (מצא) שם אביו או רבו מפליג קמעא ויורד וטובל.

ד'א נמשלה תפלה במקוה ונמשלה תשובה בים:

מה מקוה זה פעמים פתוח פעמים נעול, כך שערי תפלה פעמים נעולין פעמים פתוחין.

אבל הים הזה לעולם פתוח, כך שערי תשובה לעולם פתוחים.

ויקרא רבה לא, א (מהד' מרגליות, עמ' תשיד)

"צדקתך אלהים עד מרום" (תהלים עא, יט).

ר' אמי שאל את ר' שמואל בר נחמן. אמ' ליה:

בשביל ששמעתי עליך שאתה בעל אגדה,

מהו דין דכ' צדקתך אלהים עד מרום?

אמ' ליה: כשם שהתחתונים צריכין צדקה אילו מאילו

כך העליונים צריכין צדקה אילו מאילו.

בראשית רבה יב, ה (מהד' תיאודור-אלבק, עמ' 108)

ר' יודן נשיאה שאל לר' שמואל בר נחמן,

אמר לו: מפני ששמעתי עליך שאתה בעל אגדה,

מהו "סולו לרוכב בערבות ביה שמו" (תהלים סח, ה)?

אמר לו: אין כל מקום ומקום שאין לו ממונה על ביה (רשות או מדינה) שלו,

אגדיקוס (תובע ציבורי) במדינה ממונה על ביה שלה,

אגבה בסטס (בעל תפקיד ציבורי) במדינה ממונה על ביה שלה,

כך מי ממונה על ביה שלעולמו, הקב"ה "ביה שמו" ביה שמו.

אמר: אוי דמובדין ולא משתכחין, שאלית לר' אלעזר ולא אמר כך,

אלא "כי ביה י"י צור עולמים" – בשתי אותיות הללו ברא הקב"ה את עולמו.

שיעור 4: רבי יהודה נשיאה

משנה, עבודה זרה ב, ו

אלו דברים של עכו"ם אסורין ואין איסורן איסור הנאה חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו והפת והשמן שלהן

בבלי, עבודה זרה לז ע"א

מיסתמיך ואזיל ר' יהודה נשיאה אכתפיה דרבי שמלאי שמעיה (נסמך והולך רבי יהודה נשיאה על כתפו של רבי שמלאי שמשו)

א"ל: שמלאי, לא היית אמש בבית המדרש כשהתרנו את השמן, אמר לו: בימינו תתיר אף את הפת. אמר לו: א"כ, קרו לן בית דינא שריא (אם כך יקראו לנו בית דין של מתירים / מקלים)

ירושלמי, שבת א, ד

יצחק בר שמואל בר מרתא נחת לנציבין, אשכח רבי שמלאי הדרומי יתיב ודריש: רבי ובית דינו התירו בשמן, שמואל קביל עלוי ואכל, רב לא אכל. אמר ליה שמואל: אכול! דלא כן אנא קתיב עלך זקן ממרא! אמר ליה: עד דאנא תמן אנא ידע מאן עירער עליה, רבי שמלאי הדרומי מהו מר ליה בשם גרמיה? לא בשם רבי ובית דינו! ואטרח עלוי ואכל.

תרגום: יצחק בר שמואל בר מרתא ירד לנציבין, מצא את רבי שמלאי הדרומי יושב ודורש: רבי ובית דינו התירו בשמן, שמואל קיבל עליו ואכל, רב לא אכל. אמר לו שמואל: אכול! שאם לא כך אני מכריז עליך זקן ממרא! אמר לו: עד שאני שם אני יודע מי חלק עליו. רבי שמלאי הדרומי אמר בשם עצמו? לא - בשם רבי ובית דינו. והפציר בו ואכל.

בבלי, תענית כד ע"א (מהד' שטיינזלץ)

ר' יהודה נשיאה גזר תעניתא (תענית), בעי רחמי (ביקש רחמים) ולא אתא מיטרא (ולא בא גשם). אמר בצער: כמה איכא (יש) הבדל משמואל הנביא הרמתי שהתפלל וירד גשם אפילו בקיץ ליהודה בן גמליאל (הוא ר' יהודה נשיאה)! אוי לו לדור שכן נתקע (במנהיגות שכזו) אוי לו למי שעלתה בימיו כך! חלש דעתיה ואתא מיטרא (חלשה דעתו ובא הגשם).

ירושלמי, תרומות ח, י

1. דיקלוט רועה החזירים, היו נערי רבי יודה נשיאה מכים אותו.
2. (ימים) נעשה מלך, ירד לפמייס, שלח כתב אחר חכמים:
3. התייצבו אצלי מיד בצאת השבת.
4. ואמר לו לשליחו: אל תיתן להם את הכתב אלא בערב (שבת) עם שקיעת החמה.
5. ובא השליח אליהם בערב עם שקיעת החמה.
6. והיו רבי יודן הנשיא ורבי שמואל בר נחמן יורדים לרחוץ במרחץ של טבריה.
7. בא אנטיגריס (שד בית המרחץ) וביקש רבי יודן הנשיא לגעור בו (ולגרשו).
8. אמר לו רבי שמואל בר נחמן: הנח לו, לצורך נס הוא מתראה.
9. אמר להם: מה עושים רבותינו? סיפרו לו המעשה.
10. אמר להם: רחצו, לפי שבוראכם עושה נסים.
11. בצאת השבת נשאם והביאם (לפני המלך).
12. אמרו (למלך): הנה החכמים בחוץ.
13. אמר: לא יראו פני עד שירחצו.
14. היה אותו מרחץ, הסיק אותו שבעה ימים ושבעה לילות.
15. יצא (השד) וצינן (את המרחץ) לפניהם, ונכנסו ועמדו לפניו.
16. אמר להם: משום שבוראכם עושה לכם נסים אתם מבזים את המלכות?
17. אמרו לו: את דיקלוט רועה החזירים היינו מבזים את דיוקליטיאנוס המלך אין אנו מבזים.
18. אף על פי כן, לא תזלזלו לא ברומאי קטן ולא בחבר קטן.

שיעור 5: רבי יוחנן

בבלי, יומא פב ע"ב

ההיא עוברת דארחא, אתו לקמיה דרבי, אמר להו: זילו לחושו לה דיומא דכיפורי הוא. לחושו לה ואילחישא. קרי עליה אבטרם אצרך בבטן ידעתוך וגו'.

תרגום: עוברת הריחה. באו לפני רבי יהודה הנשיא אמר להם: לכו לחשו לה שהיום יום כיפור לחשו לה, ונלחשה (ונרגעה) מתשוקתה לאוכל. קרא עליה רבי: "בטרם אצרך בבטן ידעתוך" (יצא ממנה רבי יוחנן).

בבלי, קידושין לא ע"ב

א"ר יוחנן אשרי מי שלא חמאן. ר' יוחנן עיברתו אמו מת אביו ילדתו מתה אמו

בבלי, כתובות קיא ע"א

אף על פי שחכם גדול אתה, אינו דומה לומד מעצמו ללומד מרבו; וא"ת, אין לך רב! (ולכן אינך עולה לא"י), יש לך רב, ומנו? רבי יוחנן

בבלי, תענית כא ע"א

אילפא ורבי יוחנן הוו גרסי באורייתא, דחיקא להו מילתא טובא, אמרי: ניקום וניזיל וניעבד עיסקא, ונקיים בנפשין אפס כי לא יהיה בך אביון. אזלו אותבי תותי גודא רעיעא. הוו קא כרכי ריפתא. אתו תרי מלאכי השרת, שמעיה רבי יוחנן דאמר חד לחבריה: נישדי עליהו האי גודא ונקטלינהו, שמניחין חיי עולם הבא ועוסקין בחיי שעה! אמר ליה איך: שבקינהו, דאיכא בהו חד דקיימא ליה שעתא. רבי יוחנן שמע, אילפא לא שמע. אמר ליה רבי יוחנן לאילפא: שמע מר מידי? אמר ליה: לא. אמר: מדשמעי אנא ואילפא לא שמע. שמע מינה לדידי קיימא לי שעתא. אמר ליה רבי יוחנן: איהדר ואוקי בנפשאי בכי לא יחדל אביון מקרב הארץ. רבי יוחנן הדר, אילפא לא הדר. עד דאתא אילפא - מליך רבי יוחנן...

תרגום: אילפא ורבי יוחנן היו עוסקים בתורה בדוחק (כלכלי) גדול. אמרו: נקום ונלך ונעשה עסקים (מסחר) ונקיים בעצמנו את הפסוק "אפס כי לא יהיה בך אביון". הלכו וישבו תחת גדר רעועה ואכלו. באו שני מלאכי שרת. שמע רבי יוחנן אחד אומר לחברו: נפיל עליהם את הכותל ונהרוג אותם - שמניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה! אמר לו השני: עזוב אותם, יש בהם אחד שמאירה לו השעה. רבי יוחנן שמע, אילפא לא שמע. שאל רבי יוחנן את אילפא: שמעת משהו? אמר לו: לא. אמר רבי יוחנן (לעצמו) אם אני שמעתי ואילפא לא שמע, משמע שעליי דבר המלאך, שמאירה לי השעה. אמר רבי יוחנן לאילפא: אשוב לבית המדרש ואקיים בי את הפסוק "כי לא יחדל אביון מקרב הארץ" רבי יוחנן חזר, אילפא לא חזר. עד ששב אילפא, מליך רבי יוחנן...

בבלי, בבא מציעא פד ע"א

יום אחד היה (ר' יוחנן) רוחץ בירדן ראהו ריש לקיש ודימהו לאשה נעץ לרומחו בירדן וקפץ אחריו אמר לו: כחך לתורה, אמר לו: יופייך לנשים אמר לו: אם חוזר אתה בך, נותן אני לך את אחותי שיפה ממני קיבל עליו, רצה לחזור להביא בגדו ולא יכול. לימדו מקרא ולימדו משנה ועשאו אדם גדול יום אחד היו חלוקים בבית המדרש הסיף והסכין והפגיון והרומח ומגל יד ומגל קציר מאימתי מקבלין טומאה, משעת גמר מלאכתן ומאימתי גמר מלאכתן, ר' יוחנן אמר משיצרפם בכבשן ריש לקיש אמר משיצחצחן במים אמר לו ליסטים בלסטיותו ידע אמר לו ומה הועלת לי שם רבי קראו לי וכאן רבי קראו לי אמר לו הועלתי לך שקירבתיך תחת כנפי השכינה חלשה דעתו של ר' יוחנן, נחלש ריש לקיש באה אחותו אצלו ובוכה לפניו: עשה בשביל בניי אמר לה "עזבה יתומיך אני אחייה" (ירמיהו מט, יא) עשה בשביל אלמנותי אמר לה "ואלמנותיך עלי תבטחו" (שם) מת ריש לקיש, היה ר' יוחנן מצטער אחריו הרבה אמרו חכמים, מי ילך להניח את דעתו ילך ר' אלעזר בן פדת ששמועותיו מחודדות הלך ישב לפניו כל דבר שהיה אומר ר' יוחנן, אמר "שנויה (הלכה) שמסייעת לך" אמר: לזה הוצרכנת אתה כבן לקיש בן לקיש, כאשר אמרתי דבר היה מקשה לי עשרים וארבע קושיות ופירקתי לו עשרים וארבעה פירוקים וממילא נתרווחה השמועה ואתה אמרת "שנויה (הלכה) שמסייעת לך" וכי איני יודע שיפה אני אומר? היה הולך וקורע בגדו ובוכה בן לקיש היכן אתה, בן לקיש היכן אתה עד שנטרפה דעתו ביקשו חכמים רחמים עליו ומת.